

=====

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік
университетінің ғылыми журналы
Научный журнал Павлодарского государственного
университета имени С. Торайгырова

1997 ж. құрылған
Основан в 1997 г.

İ Ì Ó
ÕÀÁÀÐ Ø ÛÑÛ

ÂÃÑÒ Í ÈÊ Ì ÃÓ

ГУМАНИТАРНАЯ СЕРИЯ

2 2013

Научный журнал Павлодарского государственного университета
имени С. Торайгырова

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет средства массовой информации
№ 4533-Ж

выдано Министерством культуры, информации и общественного согласия
Республики Казахстан
31 декабря 2003 года

Кадысова Р. Ж., д.и.н., профессор (главный редактор)
Акишев А. А., д.полит.н. (зам. гл. редактора)
Калиев И. А. (отв. секретарь)

Редакционная коллегия:

Арын Р.С., д.полн., профессор;
Борбасов С.М., д.полн., профессор;
Джунусов А. М., д.полн., профессор;
Иватова Л.М., д.полн., профессор;
Нурмагамбетов А. А., д.полн., профессор;
Нурымбетова Г.Р., д.полн., профессор;
Абсаттаров Р.Б., д.филос.н., профессор;
Сабит М.С., д.филос.н., профессор;
Жиренчин К.А., д.ю.н., профессор;
Косанов Ж.К., д.ю.н., профессор;
Ахмеджанова Г.Б., д.ю.н., профессор;
Калиев И.А., к.полит.н., доцент (отв. секретарь);
Нургожина Б.В. (тех. редактор).

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели.
Мнение авторов публикаций не всегда совпадает с мнением редакции.
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов.
Рукописи и дискеты не возвращаются.
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник ПГУ» обязательна.

МАЗМҰНЫ

«САЯСАТТАНУ» СЕКЦИЯСЫ

Андрюченко Н. В.

Мемлекеттік басқару жүйесіндегі өрт қауіпсіздігі саласы бойынша өзіндік
басқару моделінің құрылымын нақтылау9

Валитова З. Х., Есимова А. Б.

Жастардың білім және кәсіби таңдауы: еуропалық зерттеу тәжірибелері 15

Мұсатаев С. Ш., Қалиев И. А.

Өркениеттер диалогын дамытудағы Қазақстанның рөлі20

Мұсатаев С.

Әлемдік тәжірибедегі этносаясаттың тұжырымдамалары26

Сағындықова Б. Е.

Жастардың өмірлік стратегиясының қалыптасуы33

«ӘЛЕУМЕТТАНУ» СЕКЦИЯСЫ

Бейсенова А. А.

Әлеуметтік серіктестік азаматтық қоғамның институты ретінде42

Кулейменов Д. К.

Экономиканың өтпелі кезеңінде қазақстандық үй шаруашылықтарының
білім беру және жұмыспен қамтылуы бойынша әрекеттері47

Шеденова Н. У., Беймишева А. С.

Өмір деңгейі және сапасы әлеуметтік анализ категориясы ретінде 53

Ағыбетова Р. Е., Нұрмагамбетова А. Е.

Қазақстан нарығында туристік қызметті дамыту: жүзеге асырудың
мәселелері мен болашағы60

Ағымбетова Р. Е., Төреханов С. І.

Қазақстан Республикасындағы туризм саласын
ақпараттандыру мәселелері68

«ҚҰҚЫҚ» СЕКЦИЯСЫ

Бистыга А., Ахмеджанова Г., Мусабекова Н.

Вопрос охраны окружающей среды в европейском праве.....76

«ТАРИХ» СЕКЦИЯСЫ

Жакишева А. А.

Ұлттық мәдениетпен тәрбиені жаңғыртудағы мұражайдың рөлі.....82

«ФИЛОСОФИЯ» СЕКЦИЯСЫ

Амангельдинова Д. Д., Бегимова Л. Н.

Шәкәрім Құдайбердіұлының философиялық көзқарасы87

Амантаева М. Ш., Ермакбаева М. С.	
Абайдың философиялық көзқарастары.....	91
Байтлеуова Д. М., Мейрамова А. Б.	
Ұлы ойшылдардың рухани жақындастығының өзара әсері (Ш. Кудайбердиев пен Л. Толстойдың қарым-қатынасының барысында)	97
Ержанов Е. А.	
Маркстік-лениндік идеологияның антидіни феноменнің мағынасы	102
Кебина Н. А.	
Өмірдің мағынасын түсіну	110
Қыдырғалиева М. Қ., Мухитов К. С., Сайлауова Ф. К.	
Қазақ билер философиясының негізгі сарыны	115
Халелова М. Б.	
Қазақ философиясының қалыптасуы тарихының ерекшеліктері.....	122
Невмержицкий С. В.	
Батыр, ескерткіштер, рух.....	129
Біздің авторлар	136
Авторлар үшін ереже	138

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ «ПОЛИТОЛОГИЯ»

Андриенко Н. В.	
Обоснование структуры модели самоуправления в системе государственного управления сферой пожарной безопасности	9
Валитова З. Х., Есимова А. Б.	
Образовательный и профессиональный выбор молодежи: Европейские исследовательские практики	15
Мусатаев С. Ш., Калиев И. А.	
Роль Казахстана в развитии диалога цивилизации	20
Мусатаев С.	
Формирование этнополитики в мировой практике	26
Сагындыкова Б. Е.	
Формирование жизненной стратегии молодежи	33

СЕКЦИЯ «СОЦИОЛОГИЯ»

Бейсенова А. А.	
Социальное партнерство как институт гражданского общества	42
Кулейменов Д. К.	
Диспозиции казахстанских домохозяйств относительно вопросов образования и занятости в период транзита	47
Шеденова Н. У., Беймишева А. С.	
Уровень и качество жизни как категории социального анализ	53
Агыбетова Р. Е., Нұрмагамбетова А. Е.	
Развитие Казахского рынка туристических услуг: проблемы и перспективы реализации	60
Агыбетова Р. Е., Тореханов С. И.	
Проблемы информатизации в сфере туризма в Республике Казахстан.....	68

СЕКЦИЯ «ПРАВО»

Бистыга А., Ахмеджанова Г., Мусабекова Н.	
Вопрос охраны окружающей среды в европейском праве.....	76

СЕКЦИЯ «ИСТОРИЯ»

Жакишева А. А.	
Роль музеев в обновлении воспитания национальной культуры	82

СЕКЦИЯ «ФИЛОСОФИЯ»

Амангельдинова Д. Д., Бегимова Л. Н.	
Философская точка зрения Шакарима Кудайбердиұлы	87

С. Ш. Мұсатаев, И. А. Қалиев

ӨРКЕНИЕТТЕР ДИАЛОГЫН ДАМЫТУДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ РӨЛІ

Мақалада өркениеттер диалогын дамытудағы Қазақстанның рөліне ерекше көңіл бөлінген.

Қазақстан Республикасының тұрақты дамуы, әлеуметтік өмірдегі, экономикадағы, саясаттағы, ғылым мен мәдениеттегі демократиялық өзгерістердің жарқын келешегі бір жағынан әлемдік дамудан ажырағысыз процесс болса, екінші жағынан мұндай жетістіктердің барлығының бағы тек бейбітшілік пен ғаламдық қауіпсіздік жағдайында ғана баянды болмақ.

Қазақстанның дамуы үшін оның халықаралық ұйымдарға қатысуы әлемдік қауымдастыққа үйлесімді кірігудің, экономикалық және саяси ықпалдасудың, ішкі әлеуметтік-экономикалық және демократиялық өзгерістердің белсенділігін арттырудың шынайы практикалық мүмкіндігі болып табылады. Осыған байланысты Қазақстанның бейбітшілік пен дамудың мәселелерін бірігіп шешуге деген бастамалары барша адамзат өркениетінің көкейіне қонымды әрі қисынды.

Қазақстанның сыртқы саяси векторлары елдің тұрақты дамуына нақты бағыттала отырып, сонымен бір мезгілде осы мәселе ауқымында өзімен көршілес орталықазиялық елдердің, ТМД мемлекеттерінің, Еуро Одақтың және жалпы әлемдік қауымдастықтың мүдделерін органикалық тұрғыда қамтитыны белгілі. Қазақстанның Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезін өткізу туралы бастамасы, аталған іс-шараны үш жылда бір рет, қатарынан төрт мәрте ұйымдастырып, жоғары деңгейде өткізуі, дүниежүзінің ондаған діни ағымдарының көшбасшылары мен саяси қайраткерлер бас қосқан форумға Президентіміз Н. Ә. Назарбаевтың төрағалық етуінің негізінде осы өзара тиімді мүдделердің тоқайласуы жатыр.

Өркениеттер диалогы мәселесінің өзектілігі мен заманауилығы сонымен қатар мынадай факторлармен де анықталады:

Біріншіден, ғаламдану жағдайындағы рухани құндылықтар жүйесінің өзгеруі, имандылықтан гөрі пайдакүнелдікті өмірлік ұстаным ретінде қабылдау, ұлттық салт-дәстүрді батыстық үлгідегі арзан бұқаралық мәдениеттің ығыстыра бастауы, діни ұрандарды жамылған лаңкестік пен экстремистік әрекеттердің белең алуы сияқты факторлардың әсерінен халықаралық қатынастардың саяси жүйесі мен

ондағы діннің рөлі туралы қалыптасқан дәстүрлі ұстанымдарды қайта қарау қажеттілігі туындады.

Әсіресе, соңғы жылдары діни фактор әлемдік саясат жүйесінің ажырағысыз құрамдас бөліктерінің біріне айналды, халықаралық қатынастардың міндетті қатысушысы ретінде танылды. Тарих тұңғығына көз жіберсек те, дін әрқашан адамдардың жеке наным-сеніміне ғана емес, бүкіл қоғамдағы, адамзат тарихындағы саяси процестердің динамикасына ықпалын тигізіп отырған. Тіптен, қайта өрлеу дәуіріне дейін дін саяси-басқарушылық механизм және идеологиялық қызметінде танылған.

Астанада өткен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съездері адамзаттың жарқын болашағы жолындағы, жер шарындағы тұрақтылық пен қауіпсіздіктің сенімді механизмдерін қалыптастырудағы әлемдік қауымдастықтың субъектісі ретінде маңызды рөл атқарып келеді. Бүгінгі күні әлемнің барлық елдерінде съезде қабылданған декларациялар, ұсынылған идеялар басшылыққа алынады. Съезге қатысқан діни лидерлер біріккен бағдарламалар мен бастамаларды жүзеге асыру жолымен көптеген мемлекеттердің үкіметтеріне тұрақты экономикалық және әлеуметтік-саяси дамуға қажетті жағдайлар жасауға шынайы көмек көрсетіп отыр. Жас дамушы мемлекеттердің алдынан шығып отырған қиындықтар ғаламдық сипатқа ие. Оларды шешуде әлемдік және дәстүрлі діндердің де айтарлықтай рөлі бар, адамзатқа ортақ проблемаларды бірліктегі көптірлілік және өзара түсіністік қағидаларын қолдана отырып, әлемдік қауымдастық жұмыла іс-әрекет етуі арқылы ғана шешуге болады.

Осындай жағдайға байланысты Президент Н. Ә. Назарбаев “Қазақстан-2030” Стратегиялық бағдарламасында сыртқы алпауыт күштер біздің болашағымызды анықтауда сөзсіз маңызды рөл атқаратын, күннен күнге дамып келе жатқан жаһандану мен тереңдеп бара жатқан өзара тәуелділік кезеңінде өмір сүріп отырғанымызды атап көрсеткен болатын [1].

Екіншіден, қазіргі заманғы халықаралық қатынастар саясатындағы маңызды проблемалардың бірі ғаламдық қауіпсіздік проблемасы болып табылады. Егер де “қырғи-қабақ” соғыс жылдарында қауіпсіздік ең алдымен әскери күшті білдіретін болса, блоктық жүйе ыдыраған соң халықаралық қатынастардағы қауіпсіздік проблемасы ешқандай да азайған жоқ, кейде тіпті дами келе аймақтық соғыстарға оп-оңай ұласып кететін әлеуметтік-этникалық және діни жанжалдар деңгейіне дейін өтіп кетіп отырды. Мұндай геосаяси жағдайда ғаламдық және аймақтық қауіпсіздік ұйымдарының рөлі бірнеше мәрте артып кетеді. Жанжалдардың алдын алу мен шешудегі, дағдарыстарды реттеудегі әлемдік тәжірибені, оның ішінде Қазақстан бастамашы болған Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезінің саяси маңызын бағаламау мүмкін емес. Әрине, ғаламдық қауіпсіздік сонымен қатар қоршаған ортаның тозуы, халықаралық терроризм, ядролық қару мен

наркотиктерді заңсыз сату, заңсыз миграция сияқты ғаламдық сипаттағы проблемалармен де байланысты.

Үшіншіден, мәселенің өзектілігі мынадан көрінеді: Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезінің саяси маңызы адамдар арасындағы толеранттылықты, өзара көмек пен түсіністік сияқты құндылықтарды дамытып, нәсілшілдік (ксенофобия), ұлтшылдық, діни дұрдараздық сияқты кесепаттарға жол бермей, бүкіл әлемдегі бейбіт өмір сүрудің негізіне айналды. Съездің мұндай игі сабақтары полиэтникалық және поликонфессионалды Қазақстан үшін де аса маңызды. Осындай мәселелерді ескере келе, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев “Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері” атты Жолдауында: “еліміз ұлттық мүдделерді қамтамасыз етуге, елдің халықаралық беделін арттырып, ұлттық, өңірлік және жаһандық қауіпсіздікті нығайтуға бағытталған белсенді, прагматикалық және теңдестірілген сыртқы саясат жүргізетін болады” деп атап көрсетті [2].

Төртіншіден, Қазақстанның көп векторлы сыртқы саясатын ұстануы мен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезін үш рет өткізуі еліміздің бейбіт диалогқа ашық екенін дәлелдеп, тақырыптың өзектілігі тағы бір қырынан көрінеді. Биыл жаңадан әзірленген “Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында” бұл туралы: “Қазақстанның саясаты Шығыс пен Батыстың, Солтүстік пен Оңтүстіктің, ислам және христиан әлемдерімен көпір ретіндегі өз рөлін нығайтуға бағытталған өркениетаралық және конфессияаралық диалогты нығайту бойынша күш-жігерін жалғастыратын болады. Төзімділіктің қазақстандық үлгісі халықаралық аренада кеңінен танылатын болады және басқа да елдердің тәжірибесінде қолданылатын болады” – деп тұжырымдалған [3].

Бесіншіден, Қазақстан Республикасының 2010 жылы ЕҚЫҰ-ға төраға ретінде сайлануы еліміздің халықаралық дәрежеде танылуы мен жаңа сапалық деңгейге көтерілуінің дәлелі. Астанада 2010 жылдың 1-2 желтоқсан күндері бұрын-соңды Қазақстан тарихында, тіпті посткеңестік кеңістік елдерінің бірінде болмаған елеулі оқиға өтті. Ол ЕҚЫҰ-ға қатысушы мемлекеттердің көшбасшыларының Астана саммитінде бас қосуы. Тек ЕҚЫҰ мүше-мемлекеттерінің ғана емес, сондай-ақ әлем елдерінің Қазақстанда өткен тарихи оқиғаға қызығушылығы, ЕҚЫҰ саммитінің Астанада өтуі халықаралық аренадағы қазақ елінің саяси рөлі мен беделінің артқандығының белгісі деп санауға болады.

Алтыншыдан, 2011 жылы Қазақстан Республикасы Ислам конференциясы ұйымына төрағалық ету құрметіне ие болды. Мұндай жоғары құрметке ие болуға Елбасымыздың бастамасымен өткен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезінің де өзіндік ықпалы болғаны сөзсіз.

Төк етерін айтар болсақ жоғарыда баяндалған Қазақстан мен Елбасымыз Н. Ә. Назарбаевтың бастамашылығымен атқарылған іс-шаралардың

барлығы жалпы адамзат игілігі үшін, ғаламдық қауіпсіздік пен бейбітшілікті қамтамасыз ету, өркениеттер диалогын дамыту үшін жүзеге асуда.

Қазіргі таңда халықаралық ұйымдардың ықпалы төмендеп кетті. Керек десеніз, бұл тізімді БҰҰ-дан бастауға болады. Мәселен, бір елдің келесі бір елге соғыс ашуы үшін БҰҰ-ның Бас Ассамблеясы мен Қауіпсіздік кеңесінің рұқсатын алуы керек. Ал, Ауғанстан мен Ирактағы соғыстар БҰҰ-ның шешімінен тыс жүріп жатқанын бәріміз білеміз. Халықаралық ұйымдардың әлсіреуі жалғыз – Ислам конференциясы ұйымының басындағы жағдай емес. ЕҚЫҰ өзінің басты үш ұстанымы – қауіпсіздік, гуманитарлық, экономикалық бағыттарының басын тең ұстап отырған жоқ. Бүгінде ұйымның гуманитарлық, адам құқығын сақтау мәселелері алдыға шығып кеткені жасырын емес. Осындай қиын кезеңде Қазақстан секілді жас мемлекеттер өздерінің мүддесі сай келетін ұйымдарға мүше болуы керек. Қазақстан Ислам конференциясы ұйымына төраға болып, Таяу Шығыс мәселесін шешіп тастайды десек, артық айтқандық болар еді. Өз кезегінде Қазақстан өзінің дінаралық келісім іс-тәжірибесін алға тарта отырып, арағайындық жасап, түйінді мәселені шешуге ықпал ететін болады.

ИКҰ-ға төрағалық ету - ұлттық дипломатия үшін тағы да бір шыңдалу, еліміздің мерейін еселеу, ынтымақтастықтың жаңа көкжиектерін ашу, мемлекетіміздің әлем қауымдастығындағы беделін нығайта түсуге жол ашты. Бұл іс-шара республиканың мұсылман қауымдастығындағы жағымды имиджін қалыптастырып, қарым-қатынастардың екіжақты және көпжақты форматтарын одан әрі нығайтудың маңызды алғышарты болып табылады. Ислам ауызбіршілігінің қағидатын ескеретін болсақ, Қазақстанның бұл Ұйымға мүшелігі еліміздің сыртқы саяси бастамаларын жүзеге асыруға зор көмек келтірді. Бұл жерде Қазақстан Президенті Н.Назарбаевтың АӨСШК шақырылымы бойынша бастамасын одан әрі жүзеге асыруда ИКҰ қолдауының маңызы зор. ИКҰ шаралары қатарында Елбасының Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезін шақыру бастамасы да қолдау тапты. Біздің ел халықаралық қатынастар күн тәртібіне ХХІ ғасырдағы Еуразия кеңістігіндегі күш-жігерлеріне тың мазмұн әкеле білді. Қазақстанның ЕҚЫҰ төрағалығына сайлануы — демократиялық құрылыс жолындағы жаңа қадам болса, ИКҰ төрағалық ету араб әлемімен ынтымақтастықты нығайтуға, мұсылмандық құндылықтарды дамытуға, қоғамымызда имандылық пен рухани байлықтың артуына ықпал етеді деген сеніміміз мол. Биыл тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саяси векторындағы басымдық мұсылман әлеміне қарай ойысады. ИКҰ төрағалық ету Батыс пен Шығыс өркениетін, халықтар мен діндерді, тіл мен ділді диалогқа шақырудың белгісіне айналып отыр.

Сыртқы саяси ведомстволардағы нақты еңбегіміз, Қазақстан Президенті Н. Ә. Назарбаевтың халықаралық деңгейдегі беделі және Қазақстанның адам құқықтары мен демократияны дамытудағы табыстары осындай асуды

бағындыруға жағдай туғызды. Көптеген сарапшылардың Қазақстан төрағалық ету деңгейіне әлі көтерілген жоқ, құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғам дамуындағы жетістіктері жеткіліксіз деген пікірлерінің асығыс екендігі айқын көрінді. Яғни, бүгінде мемлекеттік бағыт, ел басшысының саяси жолы, «Нұр Отан» партиясының жігері стратегиялық жағынан дұрыс екені айшықтала түсті.

Аймақтың геосаяси көшбасшысы ретіндегі еліміздің рөлі, дамып келе жатқан азаматтық қоғам мен демократиялық институттар қазіргі таңда көрші елдерді осы бағытта дамыту үшін флагман бола алады. Бүгінде Қазақстан демократияның стандартты мемлекеттері қатарына енді. Бұл - ұлттық-діни тұрғыдағы жанжалдарды оң шешетін, мемлекеттің толеранттылық саясаты, сот-құқықтық реформа, қалыптастырылған құқық қорғау құрылымдары. Мұның бәрі Қазақстанның жасампаз, еуропалық демократияның дәстүрлерін қалыптастыра отырып, өз мемлекеттік-құқықтық жүйесін түзудегі тәжірибесі де болып табылады.

Еліміздің қазіргі уақытқа дейін жүріп өткен жолы және саяси әрі тарихи сахнада қол жеткізіп отырған жетістіктері, Президент Н. Ә. Назарбаевтың сөйлеген әрбір сөзі Қазақстандағы діни-этикалық татулықтың көрінісі болып табылады. Тәуелсіздікке қол жеткізгелі бері Қазақстанда діни-этикалық ағартушылық саласында сарабал мемлекеттік саясат жүргізіліп келеді.

Біріншіден, ар-ождан және діни сенім бостандығы заңдық және институттық тұрғыдан қамтамасыз етілуде;

Екіншіден, мемлекеттің конфессиялардың өз қызметтерін жүзеге асыру үшін тең және қолайлы жағдай жасау жөніндегі міндеттілігін басшылыққа алуда;

Үшіншіден, Қазақстандағы конфессияаралық диалогты ынталандырып отыру мемлекеттік саясаттың маңызды бағыты болып табылады.

Елбасының сөзімен түйіндейтін болсақ «Қазақстанның діни конфессиялардың бір-біріне деген өзара сыйластығы олардың маңызды ерекшелігі болып табылады. Қазақ жерінен барлық әлемдік діндер жүріп өтті, дегенмен бұл жерде ешқашан фанатизм мен төзімсіздік болған емес. Көпұлтты және көпконфессиялы Қазақстан халқына қашанда айрықша толеранттылық, өзара сыйластық пен өзара жәрдемдесудің айрықша рухы тән еді. Бұл рухани дәстүр бүгінгі күні де сақталған» [4]. Қазақстан жерінде ұрпақтарымыздың ұрпақтары заманында да Тұңғыш Президенттің салмақты сөздері өзекті болады деп сенгіміз келеді.

Қорыта айтқанда, Қазақстандағы діни-этикалық ағартушылық тәуелсіздікпен бірге дамып, өткен күнмен салыстырғанда мәдениетті де өркениетті мәнге ие болып, әрбір әлемдік және дәстүрлі діндердің құндылықтарын қазақстандықтардың бойына сіңіруге бағытталғандығын аңғаруға болады.

Бүгінгі адамзат өркениетінің даму кезеңіндегі басты ерекшелік - оның диалогқа ашықтығы. Мәселе өркениеттердің диалогы, Шығыс пен Батыстың арасындағы диалог, мәдениеттер арасындағы өзара түсіністік қарым-қатынас жайлы болып отыр. Ал өркениеттер диалогына шақырушы мемлекет дамыған

өркениеттің және бай мәдениеттің иесі болып табылады. Ондай бейбітшілік сүйгіш ел адамдар арасындағы қатынастарды күшке немесе зорлық-зомбылыққа емес, саналы түсіністік пен диалогқа негізделетінін барша адамзатқа, әлемдік қауымдастыққа мүше барлық елдерге түсіндіруге тырысады. Осындай бірегей елге тәуелсіз Қазақстан Республикасы жатады. Өйткені өркениеттер диалогы - мемлекеттер мен халықтардың теңдігін білдіреді. Дін әлемі мен өнер әлемі - бұл бүкіл адамзатқа тиесілі рухани құндылықтар.

Ғасырлар бойына Шығыс өркениеті адамның мәнінің “шығыстық қырын” ашуға, Батыс болса “батыстық қырына” мән беріп келді. Алайда, іс жүзінде әрбір адам Шығыстың жаны мен Батыс санасының түйіскен нүктесі сияқты. Өркениеттер адамзаттың өзекті мәселелеріне жауап беріп, үнемі өзгерістегі адам қажеттіліктерін қаншалықты қамтамасыз етсе ғана өміршең болмақ. Өркениеттер диалогы идеясы әлемдік тәртіптегі қарым-қатынастардың басты факторы ретінде осы мәселені естен шығармауы керек. Өркениеттер диалогын орнатудың бірден-бір жолы - өзара әрекеттесу. Яғни, өркениеттер мен мәдениеттер олардың өкілдері арасындағы үнқатысу арқылы жүзеге асады. Өркениеттер диалогы қазіргі әлемдегі бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтаудың бірден-бір мүмкін және қажетті тетігі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Назарбаев Н. Ә. Қазақстан - 2030. Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы. – Алматы : Білім, 1998. -256 б. - Б. 35-36.

2 “Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері”. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың ел халқына арнаған Жолдауы // Экономика. № 5(125) 4-10 ақпан 2010 жыл. -Б. 4.

3 Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары // Ана тілі. 2010 жылғы 12-19 ақпан.

4 ҚР Президенті Н.Назарбаевтың Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері І съезінің жабылу салтанатында сөйлеген сөзі // Егемен Қазақстан. 2003 жыл 25 қыркүйек. – 1 б.

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы қ.;

С. Торайғыров атындағы

Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.

Материал 28.02.13 редакцияға түсті

С. Ш. Мусатаев, И. А. Калиев

Роль Казахстана в развитии диалога цивилизаций

КазНУ имени аль-Фараби, г. Алматы;

Павлодарский государственный университет

имени С. Торайгырова, г. Павлодар
Материал поступил в редакцию 28.02.13.

S. Sh. Musataev, I. A. Kaliev

The role of Kazakhstan in development of the dialogue between civilizations

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty;
Pavlodar State University named after S. Toraigyrov, Pavlodar.
Material received on 28.02.12.

В статье развитии диалога цивилизации в роль Казахстана придавалось особое значение.

In the article consideration was given to the role of Kazakhstan in development of the dialogue between civilizations.

ӨОЖ 98.365.12

С. Мұсатаев

ӘЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕДЕГІ ЭТНОСАЯСАТТЫҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛАРЫ

Берілген мақалада әлемдік тәжірибедегі этносаясаттың тұжырымдамалары қарастырылған.

Құрамында көп түрлі этноәлеуметтік топтар кездесетін әр бір мемлекет үшін этносаясаттың маңызы зор. Ал мұндай, яғни, құрамында байырғы ұлтпен қатар түрлі ұлттық топтар мен этникалық азшылықтар мекендемейтін, халқы бір тілде сөйлеп, бір ортақ дінге сыйынатын, бір текті рухани-мәдени құндылықтарға негізделген әдет-ғұрыптар мен дәстүрлерді ұстанатын, түрлі әлеуметтік қабаттар мен топтарға жіктелмейтін мемлекет әлемде жоқтың қасы.

Бұл құбылыс бүкіл әлемдік мәнге ие болғандықтан, олардың арасынан құрамында байырғы қазақ ұлтымен бірге кіріккен басқа ұлт өкілдері кездесетін Қазақстан Республикасын да көруімізге болады. Сондықтан да, қоғамымыздың демократизациялануы мен реформалануының ағымдағы және келешектегі міндеттерінің табысты шешілуі қазақстандық барша халықтың өз мүдделерін ортақ мақсатқа түйістіріп, бір жеңнен қол, бір жағадан бас шығаруына тікелей байланысты. Бұдан мәселенің өзектілігі мен маңыздылығы тағы бір қырынан көрінсе, демократиялық принциптерге

негізделген, адам құқығын, байырғы ұлтпен қатар этникалық топтардың және олардан құралған түрлі әлеуметтік қабаттардың мүдделерін есепке алатын мемлекеттік этносаясаттың ғылыми концепциясын қалыптастырып, дамыту мәселенің жауаптылығын арттыра түспек.

Мұндай концепцияның басты мақсаты – республиканың бастан өткеріп отырған әлеуметтік-экономикалық және саяси жаңалануына азаматтық қоғам мен ұлтаралық келісімді қамтамасыз ету арқылы өзіндік үлес қосып, осы игілікті іске барша қазақстандық халықтарды жұмылдыру болмақ. Бұл тұрғыда ұлтаралық қатынастар мен қоғамды реттеудің Батыстық және Американдық үлгілері, Азиядағы дамыған және дамушы көп ұлтты мемлекеттердің тәжірибесі көп нәрсеге үйретері анық. Сондай-ақ ТМД елдерінің өткеніне сын көзбен, ал болашағына болжау жасай отырып, мүмкін және ықтимал кемшіліктер мен қауіптерден арылуымызға болады.

Әлемдік тәжірибенің бұл тұрғыда берері көп болғанымен, сыртқы үлгілерді көз жұмып көшіріп алу сайып келгенде мемлекеттік ішкі айшықтарымызбен үйлеспей, ауыр зардаптарға ұрындыраы сөзсіз. Сондықтан да, сыртқы әлемдегі үлгілер мен берілетін ақыл-кеңестерге құрметпен қарай отырып, Президентіміз Н.Ә. Назарбаев: “...ұлттық-мемлекеттік ерекшеліктерімізді, саяси тарихымызды, мәдениетімізді, посткеңестік стереотиптерімізді, этникалық дәстүрлер мен көптеген басқа да, қысқаша айтсам, өркениеттік-мәдени айшықтарымызды ескере отырып, стратегиялық дамуымызды өз күшімізбен анықтауға тиіспіз”, – деуі әбден түсінікті /1/.

Сәйкесінше, этносаясаттың концепциясын жасаудағы әлемдік тәжірибеге сүйену де Қазақстандық хал-ахуалға сай еленіп-екшелгені абзал.

Адамзаттың демократизациялану мен ықпалдасудың даңғыл жолына түскен қазіргі сәтінде мемлекеттік этносаясат мәселесі де әмбебап мәнге ие болып отыр. Бұл бұрын да өзекті мәселе болатын, жоғарыда қарастырғанымыздай, оның өзіндік алғышарттары болды. Өткен тарихқа және бүгінгі әлемдегі тәжірибеге зер салсақ, ұлт және этникааралық қатынастарды үйлестіре отырып, бір мемлекет құрамында ынтымақтастырудың түрлі тұжырымдары (концепциялары) жасалған. Зерттеуші К.Е. Көшербаев әлемдік тәжірибедегі мұндай тұжырымдарды төмендегідей жіктейді:

- Ұлттық-мәдени автономия;
- Азаматтардың ұлттық-мәдени бірлестігі;
- Ұлттық-территориялық автономия;
- Консоционалды демократия;

“Балқытатын” немесе “қайнаған қазан” тұжырымдары [2].

Бұл тұжырымдардың негізгі мән-мағыналары мынадай: ұлттық-мәдени автономия тұжырымы мемлекет халқының этномәдени ортақтығын құраушы этникалық азшылықтардың құқықтарын